

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomiteen
Møte den 14. januar 1952 kl. 13.

Formann: U t h e i m .

Til stede var: Hambro, Sven Nielsen, Wright,, Lavik, Lothe, Konrad Knudsen, Selvik, Friis, Gjestebry, Johan Wiik, Meisdalshagen, Moseid, Watnebryn (for Strøm, som hadde forfall), Natvig Pedersen, Utheim og Klippenvåg.

Dessuten deltok i møtet: Statsminister Torp, utenriksminister Lange, utenriksråd Skylstad og byråsjef Jacobsen.

Formannen: Den utvidede utenrikskomite er sammenkalt til møte i dag etter henstilling av utenriksministeren, som vil gi en utredning om visse spørsmål.

Utenriksminister Lange: Jeg har bedt om å få dette møte så tidlig som mulig etterat Stortinget var konstituert, for å kunne redegjøre for en noteveksling som vi har måttet foreta med den amerikanske ambassade i den tid Stortinget ikke satt sammen, og som medfører visse endringer i de hittil gjeldende avtaler mellom Norge og Amerikas Forente Stater henholdsvis om økonomisk samarbeid i medhold av Marshall-planen, for å si det kort, og om samarbeid og gjensidig hjelp på forsvarets område, den avtale som ble inngått som følge av at vi trådte inn i Atlanterhavspakten.

Denne noteveksling fant sted den 8. januar, og bakgrunnen for den er at det i høst i den amerikanske kongress ble foretatt endringer i den amerikanske lovgivning som regulerer disse spørsmål i forhold til alle medlemsland henholdsvis i OEEC og i Atlanterhavspakten. Denne endring i den amerikanske lovgivning fant sted i oktober, og ved den ble det satt visse frister; bl.a. ble det satt en frist til 8. januar for utveksling av noter som bekreftet samtlige lands tiltreden til bestemmelsene i den nye amerikanske lovgivning, og saken ble tatt opp overfor oss her i Norge av den amerikanske ambassade først på et så sent tidspunkt den 5. desember, at det ikke var mulig å få saken fram for denne komite eller for Stortinget med de nødvendige opplysninger om hva dette innebar. Derfor var vi altså i den tvangssituasjon at vi måtte foreta denne noteveksling uten å ha fått forelagt den for denne komite, og det er derfor vi har bedt om å få dette møte så tidlig som mulig, for at komiteen kunne bli orientert.

Den tvang vi sto under, var at vi fikk meddelt fra den amerikanske ambassade at hvis ikke denne noteveksling fant sted innen den frist som var satt i den amerikanske lovgivning, risikerte man i beste fall at de videre leveringer under det amerikanske hjelpeprogram på den militære side ble suspendert, med andre ord at man mistet sin plass i prioritetsrekken, og hvis man fulgte en streng fortolkning av den amerikanske lov, risikerte man i det hele tatt å stille seg utenfor muligheten for fortsatt hjelp.

For å gi sammenhengen i det hele, skal jeg gi et kort tilbakeblikk over utviklingen på dette område. Som komiteens medlemmer sikkert vil huske, er

utgangspunktet for det økonomiske samarbeid mellom de europeiske statene som er med i den såkalte OEEC-organisasjon, altså organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid, og mellom dem på den ene side og De Forente Stater på den annen, utenriksminister Marshalls tale den 5. juni 1947 om nødvendigheten av at de europeiske land gikk sammen i et samarbeid, som så de amerikanske myndigheter ville støtte opp under med økonomisk hjelp.

Hjelpen har vært gitt på grunnlag av den amerikanske lov om økonomisk samarbeid som ble vedtatt av den amerikanske kongress den 3. april 1948. I denne lov ble det bestemt at vilkårene for hjelpen til de enkelte land skulle fastsettes ved tosidige avtaler mellom hvert av disse landene og De Forente Stater. For Norges vedkommende ble dette da gjort ved en avtale som trådte i kraft den 3. juli 1948.

Påstanden fra De Forente Stater var betinget av at de europeiske land seg imellom innledet det nærmere økonomiske samarbeid som jeg har nevnt, og det var derfor at de europeiske land som erklærte seg villige til å gå med i dette samarbeid inngikk overenskomsten av den 16. april om den Europeiske Økonomiske Samarbeidsorganisasjon.

På samme måte som Vest-Europas land i 1947 var blitt klare over at de for å greie gjenreisningen på rimelig tid var avhengige av samarbeid med og hjelp fra De Forente Stater, ble de fleste, men ikke alle, de land som var med i det økonomiske samarbeid, i løpet av 1948 overbevist om at slikt samarbeid og slik hjelp også var nødvendig for å trygge freden og friheten for Atlanterhavsdemokratiens folk. Det var derfor at ti av medlemslandene i den europeiske økonomiske samarbeidsorganisasjon gikk sammen med De Forente Stater og Canada i Atlanterhavspakten i februar 1949. De økte forsvarstiltak som den utenrikspolitiske situasjon etter hvert gjorde nødvendige, måtte selvsagt gripe forstyrrende inn i samarbeidet under Marshall-planen. Det ble etter hvert klart at Europa ikke på den måte og til den tid en opprinnelig hadde tenkt seg, ville kunne høste fruktene fullt ut av det økonomiske samarbeid og den amerikanske hjelp. Men på den andre siden ville det ikke ha vært mulig å tenke på å bygge opp et effektivt forsvar av Europa, hvis en ikke hadde hatt det grunnlag å bygge på som Marshallhjelpen hadde gitt i den tid den hadde hatt mulighet for å virke før forsvarsbehovene meldte seg med full tyngde.

Etter hvert som den økonomiske gjenreising av Europas stater skred fram, samtidig som det stadig ble mere klart hvor svake de frie land var rent militært i forhold til de potensielle motstandere, var det naturlig at tyngdepunktet gikk mere og mere over til Atlanterhavspakten og til de Forente Staters hjelpevirksomhet i samband med oppbyggingen av forsvaret, selv om det innenfor samarbeidet i Atlanterhavspakten er helt på det rene at også militær styrke er betinget av indre økonomisk styrke og stabilitet i hvert enkelt land.

Denne forskyvning av tyngdepunktet kom klart til uttrykk i kongressens bevilgning i fjor, da ca. 5 milliarder dollars ble bevilget til militærhjelp, mens bevilgningen til alminnelig økonomisk hjelp til Europas land ble skåret ned til 1 milliard. Det var en forutsetning at både den militære og den økonomiske hjelp skulle gis etter de samme retningslinjer og koordineres i samme administrative

apparat i Amerikas Forente Stater. Det førte da til vedtaket om at Marshall-planen som sådan skulle opphøre den 30. desember 1951, og samtidig ble den amerikanske organisasjon for økonomisk samarbeid, Economic Cooperation Administration, eller ECA som den har vært kalt, avviklet eller rettere sagt: den gikk opp i den nye organisasjon. Det nye organ som ble opprettet, heter Organisasjonen for Gjensidig Sikkerhet, Mutual Security Agency, og har som sjef Averell Harriman. Grunnlaget for militær, økonomisk og teknisk assistanse fra De Forente Stater med det formål å styrke den felles sikkerhet og det individuelle og kollektive forsvar i den fri verden er heretter den nye amerikanske lov om gjensidig sikkerhet, «Mutual Security Act, 1951», som trådte i kraft den 10. oktober 1951. Det er den lov som jeg nettopp nevnte, og som altså avløser de to tidligere lover, den ene om økonomisk hjelp gjennom OEEC og den andre om militær hjelp under Atlanterhavspakten. Disse to lovene er nå erstattet av denne nye samlede lov, Mutual Security Act, som omhandler alle former for hjelp, men med militær hjelp som det sentrale, den økonomiske hjelp mer som en funksjon av den militære hjelp, med det formål å avbøte de økonomiske skadevirkninger av de felles forsvarstiltak.

Den 5. desember i fjor, altså helt på slutten av stortingsssamlingen, tok den amerikanske ambassade overfor Utenriksdepartementet opp spørsmålet om de nødvendige endringer som i medhold av den nye amerikanske lov måtte foretas i avtalen om økonomisk hjelp og i avtalen om våpenhjelp, og den gjorde samtidig oppmerksom på at etter lovens bestemmelse måtte notevekslingen ha funnet sted senest den 8. januar 1952, hvis en ikke ville risikere stans i økonomisk eller militær bistand til Norge.

Utenriksdepartementet tok straks saken opp med Handelsdepartementet, Forsvarsdepartementet, Justisdepartementet og Finansdepartementet, men det var ikke mulig å få saken forsvarlig utredet, så den kunne bli lagt fram for Stortinget før det ble oppløst før jul. Vi gikk opprinnelig i Utenriksdepartementet ut fra at det under disse forhold måtte kunne være mulig å avgi noten fra norsk side med forbehold om ratifikasjon av Stortinget, så snart det trådte sammen, og det ble da meddelt som norsk reaksjon på den opprinnelige amerikanske henvendelse at slik måtte vi innrette oss her. Dette ble innrapportert av den amerikanske ambassade til Washington, og den fikk da beskjed tilbake om at en sådan noteveksling med forbehold ikke ville bli akseptert av den amerikanske kongress. Det samme ble meddelt samtlige andre europeiske deltakerland. Etter lovens ordlyd, som hadde fått sin form mot den amerikanske administrasjons ønske og vilje, var det ikke noen åpning, notene måtte avgis slik at de hadde bindende, forpliktende virkning fra den dag de ble avgitt. Vi forsøkte å undersøke hvilke risikomomenter var forbundet med å vente tross dette, og fikk da det svar tilbake at i beste fall ville det da bli et avbrudd, vi ville miste vår plass i prioritetsrekken; i verste fall kunne kongressen, hvis den var i det humør, dekretere at Norge hadde satt seg helt utenfor muligheten for å få hjelp. Justisdepartementet, som uttalte seg før disse tingene var på det rene, kom i sin uttalelse til at det rent konstitusjonelt sett vel var absolutt ønskelig, men ikke helt nødvendig, at saken ble forelagt for Stortinget på forhånd, idet de endringer som notene satte i kraft, ikke er av så vidtrekkende art at det skulle gjøre

det nødvendig, når det på den annen side var i høyeste grad ønskelig at notevekslingen kunne finne sted innen den frist som den amerikanske lov satte.

De endringer som notevekslingen fører inn i de hittil gjeldende avtaler, pålegger ikke Norge noen nye forpliktelser. De muliggjør en utvidet bruk av de motverdimidler i norske kroner som blir avsatt i forbindelse med det amerikanske hjelpeprogram, men en slik utvidet bruk forutsetter i hvert enkelt tilfelle den norske regjerings samtykke. – Jeg skal da få lov til å gå gjennom de enkelte punkter i notene, som da vil klarlegge dette saksforhold:

Punkt 1 i den norske note går ut på en erklæring om at Norge i sin politikk vil følge visse prinsipper som på den ene side er i linje med hovedformålene i den amerikanske lov om gjensidig hjelp, og på den annen side gir seg selv som en følge av de forpliktelser vi har inngått gjennom avtalen om økonomisk samarbeid i Europa og gjennom vår tilslutning til Atlanterhavspakten.

Den amerikanske bestemmelse lyder slik – den er da også for så vidt gjengitt i notevekslingen:

«Ingen militær, økonomisk eller teknisk assistanse (bortsett fra slik hjelp som ytes i henhold til § 408 (e) i Loven om gjensidig hjelp på forsvarets område av 1949 med endringer) som bevilges i kraft av denne lov vil bli gitt til noe land for å styrke dets forsvarsevne uten at Presidenten finner at de Forente Staters sikkerhet økes ved at hjelpen gis, og uten at mottakerstaten har samtykket i:»

- og så kommer de ting som mottakerstatene i tilfelle må samtykke i:

- «1. å medvirke til fremme av internasjonal forståelse og godvilje, og til opprettholdelse av freden i verden,
2. å treffe slike tiltak som det måtte bli enighet om for å fjerne årsaken til den internasjonale spenning,
3. å oppfylle de militære forpliktelser landet har påtatt seg i henhold til flersidige eller tosidige avtaler eller traktater som de Forente Stater er part i,
4. fullt ut å yte det bidrag som landets arbeidskraft, muligheter og alminnelige økonomiske forhold tillater, og som er forenlig med den politiske og økonomiske stabilitet i landet for å bygge ut og opprettholde landets egen og den frie verdens forsvarsevne,
5. å treffe alle rimelige tiltak som er nødvendige for å øke landets forsvarsevne, og
6. å ta de nødvendige forholdsregler for å sikre den effektive utnyttelse av den økonomiske og militære hjelp som ytes av de Forente Stater.»

Vi har vurdert det slik i Regjeringen at det her dreier seg om prinsipper som i alle hovedpunkter er fastslått i tidligere avtaler som Atlanterhavspakten på den ene side og avtalen om økonomisk hjelp på den annen side, og som også flyter som en selvfølge av vårt medlemskap i de Forente Nasjoner.

Punkt 2 i notevekslingen går ut på at de to regjeringer skal bli enige om en fremgangsmåte for eventuell tilbakelevering av utstyr og materiell som i overensstemmelse med avtalen om gjensidig hjelp på forsvarets område er stilt til

disposisjon av en av partene, og som ikke lenger trenges til det opprinnelige formål. Der skal det altså treffes særskilt avtale om en fremgangsmåte for hvordan det skal ordnes i de konkrete enkelte tilfelle.

Punkt 3 i notevekslingen er en henvisning til artikkel IV, § 4, i avtalen om økonomisk samarbeid. Denne avtale bestemte opprinnelig at 5 % av motverdien i norske kroner av økonomisk hjelp fra De Forente Stater skulle avsettes til bruk for den amerikanske regjering til dekning av utgifter i Norge. Det foreslås at disse midler – de samme 5 % av motverdimidlene – heretter skal kunne brukes av den amerikanske regjering til dekning av dens utgifter ikke bare i Norge, men i et hvilket som helst område. Etter sin ordlyd kan denne bestemmelse i punkt 3 forstås slik at motverdimidlene i norske kroner skal kunne kreves omvekslet i fremmed valuta for bruk utenfor Norge, men det er brakt på det rene at det er ikke meningen. De amerikanske myndigheter vil i de få tilfelle hvor det kan bli tale om å bruke visse beløp av motverdimidlene utenfor Norge, måtte ha de norske myndigheters samtykke i hvert enkelt tilfelle. Bakgrunnen for bestemmelsen er ganske enkelt den at i de land som har koloniområder, som altså har avhengige territorier, dependent territories, har det hittil ikke vært adgang for de amerikanske myndigheter til å bruke 5 % av motverdimidlene der. Dette er en bestemmelse som har sin praktiske betydning for land som har oversjøiske territorier, men som det ofte skjer i amerikansk lovgivning, vedtas det en bestemmelse som da skal gjøres gjeldende over hele linjen, uansett om den passer så særlig godt til det enkelte konkrete tilfelle, eller ikke.

Den amerikanske ambassade har avgitt uttrykkelig erklæring om at denne endring ikke vil finne anvendelse på motverdimidler som er deponert før den 1. juli 1951, så der gjelder altså fremdeles om de 5 % at de bare skal brukes i Norge. De nye bestemmelser gjelder først for midler deponert senere, og, så vidt vi har kunnet bringe på det rene gjennom de samtaler vi har hatt med den amerikanske ambassade, vil de ikke få praktisk betydning for Norge. Derimot vil de få stor praktisk betydning for land som England, Frankrike og Belgia, så vidt jeg forstår.

Punkt 4 i notevekslingen fastslår at de motverdimidler som er omhandlet i § 6 i art. IV i avtalen om økonomisk samarbeid, også skal kunne anvendes til forsvarsformål og til fremme av emigrasjon fra overbefolkede land. Det gjelder de 95 % som ikke disponeres av de amerikanske myndigheter, men som disponeres av de norske myndigheter etter avtale i hvert enkelt tilfelle med de amerikanske myndigheter. De skal altså ved siden av de tidligere formål, som først og fremst er å sikre indre økonomisk stabilitet og økonomisk utvikling, kunne brukes også til forsvarsformål og til fremme av emigrasjon fra overbefolkede land. Den siste bestemmelse har jo ingen aktualitet for Norge. Det er igjen et tilfelle med en bestemmelse som ble vedtatt fordi den har anvendelse på enkelte land, og som så tas med i en avtale som skal gjelde en større gruppe.

Hambro: Er det uttalt noe om hvem som skal bestemme hvorvidt et land er overbefolket eller ikke?

Utenriksminister Lange: Det er vedkommende lands egne myndigheter, det fremgår ganske tydelig av sammenhengen uten at det er nevnt noe om det. Det er, så vidt jeg kan skjønne, uten at jeg vet noe positivt om det, bl.a. etter påtrykk fra italiensk side at denne bestemmelsen er tatt opp. Italia er jo i alle relasjoner ustanselig opptatt av sitt emigrasjonsproblem.

Det var dette punkt 4 i notevekslingen som vi syntes var det vanskeligste å ta ansvaret for uten å ha hatt anledning til å forelegge det for Stortinget, fordi det etter sin ordlyd jo betyr en betydelig utvidelse av bruken av disse pengene i forhold til de formål som Stortinget tidligere har godkjent. Men paragrafen forutsetter at motverdimidlene bare skal kunne brukes etter forslag fra den norske regjering – altså initiativet skal alltid komme fra de norske myndigheter – og etter nærmere avtale med den amerikanske regjering, og det forutsettes at eventuelle slike avtaler i fornøden utstrekning vil bli forelagt Stortinget på forhånd. Dette er altså en bestemmelse i den amerikanske lovgivning som nå blir bekreftet som en del av samarbeidsforholdet mellom Norge og Amerika, og som gjør det mulig heretter når vi mottar økonomisk hjelp under det militære hjelpeprogram, da å bruke motverdimidlene som blir avsatt, til å finansiere konkrete tiltak på forsvarets område. Det som vel kan komme til å bli aktuelt i den sammenheng, er å bruke dem til finansiering av visse bygge- og anleggsarbeider. Men det skal altså da sluttes avtale i hvert enkelt tilfelle. Forslag om det skal komme fra den norske regjering, og slike avtaler vil bli forelagt Stortinget på forhånd.

Punkt 5 bestemmer at datoen for det endelige oppgjør av motverdikontoen, som hittil har vært den 30. juni 1952, blir endret til den dag da avtalen om økonomisk hjelp opphører å gjelde. Det var opprinnelig tenkt at hele Marshallplanen skulle være avviklet til 1952. Nå er det på det rene at den er gått opp i denne her iverksatte hjelpeavtale med hovedvekten på det militære område, og da har denne bestemmelse om oppgjør den 30. juni 1952 mistet sin aktualitet. Ifølge §§ 502 og 503 i den amerikanske lov om gjensidig sikkerhet vil begrenset økonomisk assistanse som ikke har direkte relasjon til det militære hjelpeprogram, fortsatt kunne ytes til 30. juni 1952, altså til den dato da den opprinnelige Marshallplan skulle opphøre.

Punkt 6 – det er det siste punkt i denne noteveksling – har til formål å hindre at tredjemann ved tvangsmessige forføyninger skal kunne tilvende seg midler som er stilt til disposisjon av Amerikas Forenede Stater som ledd i hjelpeprogrammet. Det er forutsetningen at de to regjeringer seg imellom skal bli enige om hvilken fremgangsmåte vil være mest tjenlig for å nå dette mål, og det antas at det ikke vil være nødvendig med nye lovforskrifter for å oppnå det.

Formannen: Jeg takker utenriksministeren for utredningen.

Det var et par spørsmål jeg vil få lov til å stille: Den norske regjering reagerte til å begynne med på den måte at den forbeholdt seg at disse endringene skulle forelegges Stortinget, men De Forenede Stater avviste det. – På hvilket tidspunkt var det?

Utenriksminister Lange: Beskjeden om at det ikke lot seg gjøre på den måte, kom for 1 ½ uke siden omtrent, hvis jeg ikke husker feil. – Vi er ikke de eneste som har reagert på den måte. Det er på det rene at britene forsøkte meget energisk å oppnå en utsettelse med fristen, og med den begrunnelse at de helst så at dette ikke skjedde ved bilaterale notevekslinger, men på multilateralt grunnlag, på grunnlag av en felles drøfting mellom alle Atlanterhavspaktens land. Lignende betenkeligheter ble reist fra nederlandsk side og, så vidt jeg vet, også fra fransk side, det husker jeg ikke helt sikkert, men ihvertfall var det flere land enn vårt, og omkring week-enden umiddelbart før notevekslingen – altså den 5., 6. og 7. januar – så det ut som om vi skulle kunne vente at det kunne oppnås en utsettelse. Det viste seg ikke å føre frem, og den 7. januar kom det meddelelse om at britene tross sine betenkeligheter nå hadde bestemt seg til å foreta notevekslingen. Det samme hadde danskene bestemt seg til. Jeg konfererte med den danske utenriksminister da han var her i forbindelse med partimøtet. Det samme hadde nederlenderne gjort, og vi fant da at vi også måtte gjøre det.

Formannen: Jeg har ikke så god oversikt over den rent konstitusjonelle side av saken, nødvendigheten av at en slik sak må forelegges denne komite eller Stortinget. Men det hadde vel vært teknisk mulig å sammenkalle den utvidede komite på et så tidlig tidspunkt at spørsmålet i all fall hadde vært drøftet mellom Regjeringen og komiteen før fristen den 8. januar.

Utenriksminister Lange: Jeg vil gjerne få føye til at vi arbeider med en utførlig melding til Stortinget, som vi håper å kunne ha i statsråd i denne uke, så den vil kunne forelegges Stortinget meget snart. Det var faktisk ikke mulig å få sammenkalt komiteen på det tidspunkt da det ble klart at vi ikke kunne oppnå utsettelse og ikke kunne få akseptert å avgi en note med forbehold om ratifikasjon. Det skjedde så sent, det skjedde den 4. – 5. januar, så vi anså det faktisk ugjørlig på så kort varsel før Stortinget trådte sammen, å få det til innen fristen den 8. januar.

Formannen: Så var det et annet spørsmål som jeg hadde lyst til å stille: Jeg forstår det så at vi er bundet av de tidligere regler med hensyn til alle motverdimidler innen tiden 1. juli 1951?

Utenriksminister Lange: Alle motverdimidler som er avsatt før 1. juli 1951. For dem er det ingen endring, der gjelder de gamle regler.

Formannen: Hvor store motverdimidler er der skaffet til veie etter 1. juli 1951?

Utenriksminister Lange: Det har jeg i øyeblikket ikke oversikt over. Særlig store beløp er det ikke til denne dag. Men derimot, hvis det blir til at vi påtar oss et forsvarsprogram for de kommende 3 år som forutsetter amerikansk hjelp, vil det som motverdi mot det bli avsatt store beløp, og disse bestemmelser vil da i det alt

vesentlige komme til å få betydning for de motverdimidler som heretter vil bli avsatt for hjelp som vi ennå ikke har mottatt, men som vil kunne komme på tale.

Hambro: Jeg er meget fornøyd med å få bragt på det rene at vi får en utførlig stortingsmelding om dette, som da vil gi anledning til drøftelse av saken. Såvidt jeg kan bedømme etter denne muntlige gjennomgåelse, har jeg intet å innvende mot sakens realitet, men det konstitusjonelle spørsmål må jo komme under en viss overveielse og sees i sammenheng med den utredning som foreligger i Stortingsmelding nr. 89 om Grunnlovens forhold til de internasjonale organisasjoner. Den stortingsmelding er jo formelt av litt eiendommelig art, for det er ikke Regjeringen som uttaler seg, det er heller ikke Justisdepartementet, men det er ekspedisjonssjef Hiorthøy, og Justisdepartementet gjør oppmerksom på at departementet ikke har tatt endelig standpunkt til alle de spørsmål som rulles opp.

Jeg anser den stortingsmelding for å være overordentlig nyttig, ikke bare for Stortingets medlemmer, men jeg tror den er meget nyttig for den samlede almenhet. Men skal den behandles i realiteten, vil jo både Justisdepartementet og eventuelt Regjeringen og Stortinget måtte ta stilling til enkelte av de spørsmål som der berøres – med mindre man kommer til det resultat at så vidt flytende som mange forhold er, er tidspunktet ikke det beste til å låse fast bestemte oppfatninger. Men enhver diskusjon om spørsmålet om hvorvidt punkt 4 burde vært forelagt Stortinget, kan jo trygt utstå til man har den melding og ser den i sammenheng med den videre melding som man der får.

Moseid: Jeg er enig i det.

Friis: Inntre det noen endring i motverdifondets realøkonomiske karakter på grunn av dette? Var ikke motverdifondet først det fond som svarte til verdien av de varer som kom til landet, og vil ikke motverdifondet nå bare svare til verdien av de *militære* varer vi får?

Utenriksminister Lange: Hvis det i forbindelse med forsvarsprogrammet blir stilt til disposisjon økonomisk hjelp, altså alminnelig økonomisk hjelp, til Norge, for å avbøte virkningene av den økte forsvarsinnsats på vår utenriksøkonomi, vil den alminnelige økonomiske hjelp få karakteren av at vi får levert som gave visse mengder varer som vi ellers hadde måttet betale for i fremmed valuta, og det vil da på vanlig vis som hittil under Marshallplanen bli avsatt motverdimidler i norske kroner for verdien av de varer som vi på den måte får som gave og som da selges hjemme. De pengene vi får inn ved salget av disse varene til norske grossister, vil bli avsatt som motverdimidler. Så der inntre ikke noen endring for så vidt. Det som er endringen er at vurderingsgrunnlaget heretter for hva vi vil få av økonomisk hjelp av denne art, ikke lenger i første rekke vil være hva der trenges for den økonomiske utbygging eller for indre økonomisk stabilitet i Norge, men at vurderingsgrunnlaget vil være: hva trenges det for å avbøte de uheldige virkningene av at vi beslaglegger så store reelle resurser til forsvarsformål?

Meisdalshagen: Det vil altså, som til no, ikkje verta kravt avsetjingar for dei varene som staten nyttar sjølv, men berre for dei varene som vi sel. Det er altså klårt.

Utenriksminister Lange: Så vidt jeg skjønner har det ikke inntrådt noen endring der.

Meisdalshagen: Så vidt eg veit har det tidlegare vori tale om å krevja avsetjing for alt, og dersom det vart gjort, ville det spela ei ganske anna rolle enn det har gjort til no.

Formannen: Men da vil man altså ta de 5 % som amerikanerne kan disponere, av de samlede midler, hvaenten det er til forsvaret eller til annet.

Utenriksminister Lange: De 5 % vil bli tatt av det samlede motverdibeløp som hittil. Men det hr. Meisdalshagen er inne på, er at hittil har det bare vært avsatt motverdimidler for det som har vært solgt og ikke for det som er kommet inn som staten selv har brukt i det offentlige konsum. Altså, det som er gått til statens eget konsum har det ikke vært avsatt motverdier for.

Formannen: Da avsettes det heller ikke 5 % for det.

Utenriksminister Lange: Nei, der eksisterer ingen motverdimidler for det, og meg bekjent er det ikke inntrådt noen forandring i det forhold.

Meisdalshagen: Eg skjønner det då slik at i røynda vil det verta slik som før, det vil ikkje verta noka reell endring i dette tilhøvet for Norge.

Utenriksminister Lange: Får jeg lov å si et par ord til det siste. Det er ikke inntrådt noen endring i mekanikken hvor det gjelder motverdimidlene, men der er inntrådt endring på to punkter i den mulige *anvendelse* av motverdimidlene. Det er dels i anvendelsen av de 5 % som står til amerikansk disposisjon, og som altså nå skal kunne anvendes teoretisk i all fall utenfor Norge. Det er da en teoretisk endring. Men for de motverdimidler som den norske regjering skal disponere etter avtale med de amerikanske myndigheter i hvert enkelt tilfelle, er det inntrådt den vesentlige endring at de heretter skal kunne brukes til militære formål.

Sven Nielsen: Jeg er ikke riktig klar over dette. Skal det avsettes til motverdifondet noe beløp for de militære saker man får?

Utenriksminister Lange: Nei, motverdimidler avsettes bare for det som leveres som økonomisk hjelp under det militære hjelpeprogram for å avbøte de økonomisk uheldige virkninger for den norske økonomi i sin alminnelighet.

Selvik: Altså bare for det vi får som gave, ikke for det vi får som lån.

Formannen: Nei, ikke for lån.

Utenriksminister Lange: Vi har ikke forpliktelse til det. Det ville jo være en fullstendig omkalfatring av det hele, hvis vi med dette skulle ha påtatt oss som en plikt å avsette midler som motverdi for det vi får som «military end items», altså som ferdig utstyr, for det er dobbelt så meget som det vi selv under det nye forsvarsprogram vil bruke i norske kroner.

Friis: Jeg er fremdeles ikke klar over dette. Når det hevdes at i og med denne endring vil den økonomiske hjelp bare bli en funksjon av den militære hjelp, hva vil det da bli igjen til økonomisk hjelp?

Utenriksminister Lange: Norges økonomiske stilling har jo nå endret seg dithen at under forutsetning av at vi ikke øker belastningen i beredskapssektoren utover hva den er i dag, har vi i dag og kan vi ha begrunnet håp om fortsatt å ha balanse i vår utenriksøkonomi, og ikke noe behov for økonomisk hjelp. Hvis vi påtar oss en sterkt øket anvendelse av reelle verdier og ressurser til forsvarsformål, vil det ha virkninger på vår utenriksøkonomi. Det vil nødvendiggjøre økte innkjøp av råstoffer, det vil legge beslag på arbeidskraft som ellers kunne ha gått til produksjon av eksportvarer. For å avbøte slike uheldige virkninger, vil det i noen utstrekning – men ikke fullt ut – bli ytet hjelp under det militære hjelpeprogram.

Formannen: Da erklærer jeg denne debatt for avsluttet og gir ordet til hr. Hambro, som har bedt om å få bringe frem et annet spørsmål.

Hambro: Jeg vil gjerne rette et spørsmål til utenriksministeren siden vi er samlet her i dag.

Der sto i Verdens Gang et telegram fra Paris, fra Forsamlingen der nede, som har fylt dem som har deltatt i den med noen forferdelse. Ifølge det telegram har hr. Åke Ording opptrådt stikk i strid – jeg hadde nær sagt: i loddrett strid – med hele den linje Norge har fulgt og som det var full samstemmighet om mellom Regjeringen og Utenriksdepartementet og delegasjonen der nede. Der er derved skapt på det spesielle område noget av et kaos som har vært ganske særlig ubehagelig, går jeg ut fra, for professor Worm-Müller som i en del år har representert Norge i den komite og har vunnet en viss posisjon. Vi har nu plutselig stillet oss på linje med Cuba, mens vi tidligere har stått på linje vesentlig med Vestmaktene. Jeg vil gjerne spørre om Utenriksdepartementet har fått noen rapport om dette eller om det på forhånd var à jour med det?

Jeg er klar over at et avisreferat i og for seg ikke er noe fyldestgjørende å bygge på, men det er ikke noen enkelt sak som har vært drøftet så grundig innen delegasjonen som nettopp den sak der.

Utenriksminister Lange: Jeg er meget glad for å få denne anledning til å si litt om dette.

Jeg må si at jeg ble akkurat like forbauset som hr. Hambro da jeg fikk se det telegrammet, og også forbauset over at hr. Åke Ording som ble tilknyttet delegasjonen som rådgiver, plutselig opptrådte i 4de komite, idet det var forutsetningen da han ble tilknyttet delegasjonen at han skulle erstatte fru Aase Lionæs i 3dje komite med de humanitære og sosiale oppgaver.

Jeg fikk et brev fra professor Worm-Müller i morges som jeg nå sender gjenpart av til delegasjonen for å få en forklaring, og jeg sier i mitt følgeskriv at jeg var like forbauset som professor Worm-Müller over pressereferatet og gjerne vil vite om referatet er riktig først og fremst, og dernest om saken har vært drøftet på forhånd i delegasjonen. Så skal jeg da få lov å meddele denne komite resultatet.

Formannen: Det er ikke flere spørsmål utenriksministeren vil ta opp i dag?

Utenriksminister Lange: Nei, det er ikke flere spørsmål jeg har ferdig til drøfting med komiteen, men jeg vil gjerne varsle om at det kan bli nødvendig med en del møter i tiden fremover. Vi har ganske vanskelige spørsmål som melder seg med stor aktualitet forut for møtet i Lisboa, men de er ennå ikke tilstrekkelig forberedt til at jeg kan si noen bestemt dag. Men jeg vil gjerne få lov å komme tilbake til det så snart det er klart.

Sven Nielsen: Det er en annen sak som har vært omtalt i avisene, om det kanskje ikke er noen stor sak. Det er at det er kommet en henvendelse til Utenriksdepartementet fra Storbritannia om vår deltagelse i Suezkanalen med hensyn til losing og fortøyning og i det hele tatt det arbeid som faller på en havnelos i Suezkanalen. Vi er jo den nest største nasjon der – etter Storbritannia kommer Norge med de fleste skip – og jeg synes det er et meget rimelig forlangende.

Utenriksminister Lange: Jeg kan ikke være enig med hr. Sven Nielsen i at det ikke er noen stor sak. Jeg ser den som en av de vanskeligste saker vi har. Den er blant de saker som jeg ikke ennå har klare til å drøfte med komiteen, fordi jeg gjerne vil ha en del flere opplysninger først. Det var Regjeringens tanke at den sak kanskje passet bedre i den ordinære utenrikskomite og at vi kunne ta den der.

Men jeg kan for å oppklare misforståelser si ganske kort hva henvendelsen gjelder. Den gjelder om vi fra norsk side er villig til å stille et visst antall marinemannskaper til rådighet for de britiske militære myndigheter som i dag har ansvaret for arbeidet med å holde ferden gjennom Suezkanalen åpen, og det reiser spørsmål av mange slags. Det reiser folkerettslige spørsmål når det gjelder den traktat som regulerer hvem som har adgang til å ha militære styrker i Suezområdet. Norge hører ikke til de land som har den rett. Det reiser mange politiske problemer – det betyr at man direkte engagerer seg i en strid mellom to andre land. Det reiser problemer også i forhold til fagbevegelsen, idet der er en streikesituasjon på stedet,

og det vil, som man allerede har sett av «Friheten» i dag, kunne fremstilles som en streikebryteraksjon. Alle disse ting må avklares noe nærmere, og jeg har også bedt om å få vite hvordan man har reagert på lignende henvendelser som er rettet til den amerikanske regjering, den nederlandske og den franske regjering. Vi står i samme situasjon folkerettslig sett som den amerikanske regjering, mens både Nederland og Frankrike er tilsluttet Suezkanalen og derfor har rett til å ha militære styrker der nede. Men som sagt jeg vil gjerne få lov til å komme tilbake til saken i den ordinære komite så snart jeg får de nødvendige opplysninger.

Friis: Når det blir rettet slike spørsmål her, får jeg kanskje også lov å komme med et lite spørsmål.

Det var et punkt i utenriksministerens redegjørelse 12. desember som gjorde meg litt urolig. Han sa at på grunn av A-pakten hadde vi kunnet møte noter av delvis truende art med ro, og jeg vil gjerne vite om det betyr at utenriksministeren mente at der foreligger delvis en trussel om angrep. Det ville jo føre til en ny fortolkning av de noter som tidligere er avgitt fra norsk side.

Utenriksminister Lange: Jeg har dessverre ikke ordlyden av det jeg sa, men jeg er ganske sikker på at jeg ikke sa det hr. Friis refererte. Det jeg sa var at vi hadde fått noter med atskillig skarpere og til dels truende språk, og én ting er at det er et truende språk, men en annen ting er om man vurderer det slik at deri ligger en reell trussel. Og det fastholder jeg fullt ut, at språket var truende.

Formannen: Ja, det er det sikkert at det var.

Hambro: Jeg vil gjerne ha sagt at jeg er helt enig med utenriksministeren i at spørsmålet om vår eventuelle opptreden i Suez er et overordentlig vanskelig spørsmål. Min første reaksjon var at jeg syntes det var lumpent av England å gjøre den henvendelsen til oss, av mange grunner, og jeg vil be om når man går i gang med dette, at vi får en oversikt over ikke bare de folkerettslige, men også de praktiske sider. Vi har jo norske loser der nede. Det er meg ikke klart i øyeblikket hvem det er som ansetter disse loser og de funksjonærer som er der, men vi hører jo hverken til signatarmaktene eller til de makter som er representert som aksjonærer i Suezkanalen, og jeg synes det ville være en vinning om vi fikk klart for oss hele tablået. Under krigen hadde vi jo en norsk marinestasjon i Ismailia, og vi hadde en hel gruppe norske minesveipere som virket i og omkring Suezkanalen. Jeg vet ikke om de forhold har virket noe inn, det kan være at de delvis er bakgrunnen for at England nå ber oss om dette.

Jeg ser hele denne sak som en av de mest brennbare i det internasjonale bilde i dag, og jeg ville synes det var overordentlig ubehagelig om vi skulle bli nødt til i den ene eller den annen form å ta en stilling imot de arabiske makter eller bli trukket inn i en konflikt som vi naturligvis har en viss interesse i – men en rent praktisk og en yderst sekundær interesse.

Amerika står jo i en ganske annen stilling enn vi gjør. Vi er jo en betalende trafikant gjennom Suezkanalen og ikke nogetsomhelst annet, og det bringer oss i en annen stilling.

Det er forhåpentlig ikke satt noen frist for avgivelse av svar på denne forespørsel fra engelsk side.

Jeg vet også fra Paris hvilken enorm vekt egypterne og araberstatene i det hele legger på dette. Der kom stadig journalister fra araberstatene og ville intervju den norske delegasjon om vårt syn på dette og hvorledes Norge så på disse ting. Vi var enige om ikke å avgi noensomhelst uttalelse, men det var til dels meget pågående, og hele gruppen av stater står jo der sammen. På den annen side kan man lett komme i et vanskelig forhold til Israel også, slik som det hele ligger an der nede, så jeg tror ikke der er noen enkelt sak som er mere ubehagelig, selv om man kan si at den ikke for oss er av primær interesse.

Utenriksminister Lange: Jeg vil gjerne ha sagt at jeg godt kan forstå motivene på engelsk side for å rette en slik henvendelse. Det som er det kjedelige i saken, er at den lekket ut til avisene. Den kom nokså underhånden og på et nokså lavt plan embetsmannsmessig sett, hvilket har gitt meg den fornemmelse at det mere hadde karakteren av en føler på det nåværende tidspunkt. Så har det altså lekket noe ut til Yorkshire Post, og dermed er det kommet frem i avisene.

Så var det en rent faktisk opplysning som jeg gjerne ville gi med en gang. De norske losene i Suezkanalen ansettes av Suezkanalkompaniet og er tjenestemenn i kompaniet, men det det er spørsmål om her, er ikke hjelp til losarbeidet, det er hjelp til fortøyning, til losse- og lastearbeid, og det er hjelp til antisabotasjeundersøkelse av skipene. Det er de tre formål det gjelder.

Sven Nielsen: En ting er i all fall sikker – at det er av ganske vesentlig betydning for norsk skipsfart at trafikken gjennom Suezkanalen kan holdes gående. Når det tårner seg opp så mange vanskeligheter, er det jo dobbelt nødvendig at vi får denne sak i den ordinære komite, og jeg er meget glad for det.

Formannen: Siden vi hadde vårt siste møte før jul, har jeg som fungerende formann i utenrikskomiteen fått oversendt forskjellige meldinger fra Utenriksdepartementet. Det gjelder Utenriksmelding nr. 82 1951 om Europarådets Rådgivende Forsamling i sesjonen i Strasbourg november og desember 1951, Utenriksmelding nr. 1 for i år om Nyfascismen i Italia, Utenriksmelding nr. 2 for i år, Oversikt over de enkelte lands stilling i den Europeiske Betalingsunion pr. 30. november 1951, Utenriksmelding nr. 3, Frankrike ved årsskiftet, og endelig en gjenpart av de møter som den norske delegasjon ved FN i Paris har hatt til og med den 20. desember 1951.

Som vanlig leverer jeg disse meldinger til sekretæren, og de som vil lese dem får anledning til det her på rommet. Det er fortrolige dokumenter.

Moseid: Jeg har ingen oversikt over hva disse dokumenter inneholder eller behandler, men hvis det ikke er absolutt nødvendig å behandle dem på den antydede måte, ville det jo være ønskelig å kunne ha noen gjenparter. Jeg vet ikke om der kan være noen absolutte hindringer for det?

Utenriksminister Lange: Det har vært praksis i alle år at hver gang det blir sendt ut en utenriksmelding fra Utenriksdepartementet, blir en gjenpart sendt til utenrikskomiteens formann forat han skal være informert. Så ligger det da i hans hånd om han ønsker å gjøre medlemmene delaktige i det, og så vidt jeg vet har det alltid vært gjort på den måte at komiteens medlemmer er blitt gjort oppmerksomme på meldingene.

Formannen: Jeg synes det er det mest praktiske. Jeg kan jo ikke vite hva det er for saker som spesielt interesserer de enkelte komitemedlemmer.

Hambro: Jeg vil bare gi den opplysning at for en del år siden, før krigen, fikk man en rekke eksemplarer, slik at hvert enkelt av komiteens medlemmer fikk sitt eksemplar av disse meldinger. Gjennomgående var de ikke av meget stor interesse, men det var enkelte meldinger som meget lett kunne misbrukes hvis de falt i andres hender, og det var etter henstilling fra komiteen dengang at man gikk over til den praksis som siden har vært fulgt.

Formannen: Jeg tror det er riktig at det sendes ett eksemplar hit og at den som måtte ønske å se det, henvender seg til sekretæren, for det ligger nedlåst. Og jeg vil si at det er flere av disse dokumenter som er meget interessante.

Moseid: Jeg ville bare ha bragt på det rene hvorvidt det var nødvendig at det gjøres på den måte.

Møtet hevet kl. 14.